

ВЕРХОВНИЙ СУД УКРАЇНИ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ СУДОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

SUPREME COURT OF UKRAINE IN THE JUDICIAL REFORM UKRAINE

Панченко К.О.,
магістрант

Донецький юридичний інститут МВС України

Стаття присвячена актуальним проблемам функціонування судової влади, окремим питанням реформування судової системи в Україні, визначенню ролі Верховного Суду України в рамках Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Запропоновано шляхи вирішення проблем, пов'язаних із здійсненням правосуддя та невиконанням судових рішень.

Ключові слова: судова система України, судова влада, судова реформа, правосуддя, Верховний Суд України.

Статья посвящена актуальным проблемам функционирования судебной власти, отдельным вопросам реформирования судебной системы в Украине, определению роли Верховного Суда Украины в рамках Закона Украины «О судоустройстве и статусе судей». Предложены пути решения проблем, связанных с осуществлением правосудия и невыполнением судебных решений.

Ключевые слова: судебная система Украины, судебная власть, судебная реформа, правосудие, Верховный Суд Украины.

In modern conditions the democratic functioning of the state a lot of attention is paid to protecting the rights and legitimate interests of man and citizen. Every citizen of Ukraine has the right to seek protection of their rights in court. The collection vessels carrying out the implementation of the judiciary in Ukraine constitute a unified judicial system. Ensuring fair trial is an integral component of the justice system. Today we can say that in Ukraine, the judicial system is not perfect and has several shortcomings that cause the inaccessibility of justice and making illegal court decisions, thus requiring more efficient and perfect judicial system.

The solution of the existing problems is seen in the reform of the judicial system, which resulted in the adoption of the new law «On the Judicial System and Status of Judges», which establishes the transition from four-branches to the three-tier judicial system, which will operate on the principle of territoriality and specialization of judges. The Law also establishes the procedure of reorganization and formation of a new Supreme Court of Ukraine.

In Ukraine, the judicial system today is as follows: the first instance – the local courts, the appellate court – courts of appeal, the court of cassation – the Supreme Court. It seems that the implementation of the Law «On the Judicial System and Status of Judges» provides demarcation of judicial jurisdictions, compliance with the principle of legal certainty, the unity of jurisprudence, and the like.

Key words: judicial system of Ukraine, judiciary, judicial reform, justice, Supreme Court of Ukraine.

Функціонування судової системи вказує на численні недоліки в процесі здійснення правосуддя та виконання судових рішень, що зумовлює необхідність реформування існуючих судових інстанцій або створення нових. Для судової системи України характерними є ті ж проблеми, що і для всіх інституцій держави.

Судова система України складається із сукупності судів, що здійснюють реалізацію судової влади на території України. Внаслідок ефективного функціонування судової системи в державі забезпечується прозорість судової влади та доступність правосуддя для кожного громадянина в порядку, визначеному законодавством.

Аналізу цього явища присвячені роботи: О. Бандурки, О. Банчука, І. Коліушко, Р. Куйбіди, О. Михайленко, М. Оніщука, В. Шишкіна, П. Шумського та ін.

Метою статті є дослідження основних чинників недосконалості судової системи України та виявлення шляхів їх усунення.

Слід відмітити, що в українській системі правосуддя на тлі останніх подій гостро постала проблема ухвалення низки незаконних або несправедливих рішень, що зумовило формування негативної суспільної думки щодо діяльності суддів при здійсненні ними правосуддя. Проте відновлення довіри – суспільна необхідність, адже довіра та повага до судової влади є гарантіями ефективності системи правосуддя [1] щодо принципів та правил, які регулюють професійну поведінку суддів, зокрема питання етики.

Механізм виконання судових рішень малоефективний та потребує вдосконалення, а нові підходи, що будуть забезпечувати виконання судових рішень необхідні, у т. ч. для підвищення рівня довіри громадян до судової системи. Ведучу роль у забезпеченні справедливого, неупередженого та ефективного правосуддя покладено на систему судів загальної юрисдикції, найвищим судовим органом у якій є Верховний Суд України [2].

Верховний Суд України – найвищий судовий орган в Україні, але при цьому його процесуальна функція полягає лише в перегляді справ із підстав неоднакового застосування судами (судом) касаційної інстанції однієї і тієї самої норми матеріального права у подібних правовідносинах або в разі встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань під час вирішення справи судом [3]. Крім того, Верховний Суд України позбавлений права самостійно вирішувати питання про прийняття справ до розгляду.

Посилення ролі Верховного Суду України у формуванні однакової судової практики не викликає сумнівів. Вбачається, що новий Закон України «Про судоустрій і статус суддів» є одним із вирішальних етапів судової реформи, який відкріє шлях для створення нової моделі функціонування судової влади.

Так, Голова Верховного Суду України Ярослав Романюк наголошує: «З огляду на зазначене, думаю, що для України найдієвішою буде триланкова модель побудови судової системи. Що стосується спеціалізації, то я переконаний – вона має бути збережена, однак не на рівні різних судових юрисдикцій, а в межах кожного суду. Тобто поступово потрібно відмовлятися від спеціалізації судів і переходити до спеціалізації суддів. Щоб здійснити таку перебудову, по-перше, потрібно підвищити якість правосуддя на рівні першої та апеляційної інстанцій, по-друге, запровадити ефективний фільтр для доступу до касаційного суду.

Зрозуміло, що реалізація таких кардинальних новацій потребуватиме тривалого перехідного періоду (скільки часу для такого реформування потрібно – сказати важко, і, можливо, на конституційному рівні не потрібно передбачати якихось конкретних строків) і значних зусиль, однак з точки зору ефективності діяльності судової системи такий крок буде виправданим. Перехід України до триланко-

вої судової системи зі спеціалізацією суддів, а не судів підвищить ефективність діяльності судів: позитивно вплине на строки розгляду справ, зробить суди більш доступними для громадян, забезпечить уніфікацію судової практики для того, щоб судові рішення відповідали критерію передбачуваності» [4].

Тому проведення радикальної судової реформи було необхідним, адже для забезпечення функціонування ефективною та результативною судової системи потрібні структурні зміни, початок яких закладений в зміні принципів її побудови.

Зазначеним Законом передбачений перехід до триланкової судової системи та встановлено порядок реорганізації та утворення нового Верховного Суду України. Передбачаються кардинальні зміни у системі правосуддя: зміна підходу до конституційних правил, які закріплюють право на касаційне оскарження судових рішень, і закріплення статусу і повноважень Верховного Суду України на конституційному рівні.

Створення судової системи, яка в процесі свого функціонування буде відповідати букві закону, є важливим завданням для держави, адже судова реформа має забезпечити незалежність судів та створити умови для здійснення об'єктивного правосуддя. Передумовою існування демократичного суспільства, що керується верховенством права є незалежне та неупереджене правосуддя. Звідси і постала нагальність проведення судової реформи, у т. ч. шляхом внесення змін до Конституції України.

У новій редакції Закону України «Про судоустрій та статус суддів» зокрема:

- переглянутий порядок призначення суддів на посади та звільнення їх з посад, зокрема з урахуванням передбаченого проектом змін до Конституції України щодо правосуддя вилучення повноважень політичних органів у питаннях суддівської кар'єри, уточнено і посилено гарантії незалежності суддів;

- запропоновано зміни щодо статусу судді, зокрема: підвищено вікові та професійні цензи до кандидатів на посаду судді, запроваджено конкурсний принцип призначення судді на посаду, уточнено і посилено гарантії незалежності та недоторканності суддів;

- розвинуто положення змін до Конституції України щодо впровадження інституту функціонального імунітету судді – замість того, що передбачений чинною Конституцією України у вигляді абсолютного імунітету;

- здійснюється перерозподіл повноважень між Вищою кваліфікаційною комісією суддів України та новим конституційним органом – Вищою радою правосуддя [5].

Безсумнівно, під час проведення та впровадження нової реформи виникали ускладнення, але реформування судової системи в Україні на сьогодні є одним із ключових завдань. Центральними шляхами їх вирішення є функціонування нових засад судоустрою та статусу суддів, що є передумовою забезпечення справедливого судового розгляду, незалежності суддів, поліпшення фінансування судової влади тощо.

Отже, однією із основних складових єдності судової влади є досягнення високого рівня централізації системи судів шляхом переосмислення необхідності раціонального використання принципу спеціалізації судової системи. Верховний Суд України повинен стати судом касаційної інстанції з можливістю перегляду рішень судових палат Пленумом Верховного Суду України чи в інший спосіб в екстраординарному порядку.

Необхідною умовою стабільності судової системи і судової влади в цілому є відмова від функціонування вищих спеціалізованих судів та недоцільність створення нових судів такого рівня. Таким чином, Верховний Суд України повинен дійсно стати найвищим органом у системі судів держави [6].

Надзвичайно важливо, щоб суспільство, уряд, парламент та судова влада досягли взаєморозуміння стосовно того, що ж означає термін «незалежна судова система». Адже без такого спільного бачення не буде відповідного розуміння щодо надання ресурсів, необхідних для встановлення незалежної судової системи та суспільства, побудованого на верховенстві закону [7, с. 118].

Також одним із головних етапів розвитку судової влади в Україні є прийнята в часи політичних та соціальних змін Стратегія розвитку судової системи в Україні [8]. В Стратегії відображено прагнення українських суддів та українського народу до реформ, підвищення рівня захисту прав і свобод людини і громадянина, дотримання європейських стандартів та перейняття досвіду у інших держав у галузі управління правосуддя. Тому судова реформа є необхідною умовою для об'єднання всіх зусиль у напрямку євроінтеграції, адже суди повинні захищати порушені права громадян та відстоювати європейські цінності.

Підсумовуючи вищесказане, можна констатувати, що перегляд судових рішень Верховним Судом України є однією з найголовніших гарантій права на справедливий суд [9, с. 76].

Отже, вибір європейського вектору розвитку та функціонування українського законодавства, а саме щодо правосуддя, визначає новий порядок перегляду судових рішень, що відображає адаптацію українського процесуального законодавства до європейського.

ЛІТЕРАТУРА

1. Висновок № 3 (2002) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету міністрів Ради Європи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.sc.gov.ua/uploads/tinymce/files/Висновок%20№%203%20\(2002\).pdf](http://www.sc.gov.ua/uploads/tinymce/files/Висновок%20№%203%20(2002).pdf).
2. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 07 липня 2010 року № 2453-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 41–45. – Ст. 38.
4. «Перехід України до триланкової судової системи підвищить ефективність діяльності судів» – наголосив Голова Верховного Суду України Ярослав Романюк в інтерв'ю газеті «Судовий вісник» // Судовий вісник. – 2015. – № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cg.hr.court.gov.ua/sud2036/news/178212/>.
5. О судоустройстве и статусе судей : Пояснительная записка к проекту закона Украины от 30 мая 2016 года № 4734 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://search.ligazakon.ua/_doc2.nsf/link1/GH3NI00A.html.
6. Єдність судової системи в контексті судово-правової реформи // Юридичний вісник України. – 2008. – № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://yuricom.com/ua/yuridichniy_visnyk_ukrainy/overview/?id=2025.
7. Татаренко В. Б. Євроінтеграційні процеси в судовій владі України / В. Б. Татаренко // Наукові праці. – 2010. – Вип. 109. – Т. 122. – С. 115–120.
8. Стратегія розвитку судової системи в Україні на 2015–2020 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nsj.gov.ua/files/1467884108Стратегія%20розвитку%20суд07.pdf>.
9. Можаровська К. В. Новації інституту перегляду судових рішень у цивільних справах Верховним Судом України в контексті Закону України «Про забезпечення права на справедливий суд» / К. В. Можаровська // Право і суспільство. – 2015. – № 6–2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.pravoissusilstvo.org.ua/index.php/archiv?id=68.